

**Senrelīģija, Dieva meklējumi un izpratne
īgauņu rakstnieka Andrusa Kivirehka romānā
“Vīrs, kas zināja čūskuvārdus”**

Eva Mārtuža
Latvijas Universitāte
Teoloģijas zinātņu fakultāte
Raiņa bulv. 19, Rīga, LV-1010
E-pasts: *eva@latnet.lv*

Dieva izpratnes jautājumi visdažādākajās kultūrās un reliģijās vienmēr ir atradušies gan teoloģijas, gan filosofijas, bet jo īpaši literatūras centrā. Eiropas domāšanas vēsturē kopš 18. gadsimta tām pievienojas tautas mutvārdu daiļrade, kas satur informāciju par senreliģijām, kur viena no būtiskākajām sastāvdaļām ir ziņas par Visaugstāko Būtni un ticību Dievam pašas tautas vēstījumā. Teiksmainā senatne ir iedvesmojusi īgauņu rakstnieku Andrusu Kivirehku uzrakstīt personīgo versiju par seno reliģiju un seno Dievu konfrontācijā ar jauno Dieva piedāvājumu. Roberts Mūks (Mūks 1998: 28) par īgauņu rakstnieka radīto droši vien teiktu, ka šo radīto pasauli var vērtēt kā pabeigtu, izsmalcinātu un savstarpēji saskanīgu kosmoloģisku sistēmu. Savukārt K. G. Jungs (Jung 1994: 19) piebilstu, ka “visas mitoloģijas ir nevis nejēdzība, bet gan svarīga psiholoģiska patiesība”. Ar mitoloģiju šajā gadījumā jāsaprot Kivirehka romāna “Vīrs, kas zināja čūskuvārdus” senā tauta, kurai bija sava reliģija un savs Dievs, vārdā Ziemeļu Rupucis.

Raksturvārdi: Ziemeļu Rupucis, Dieva pazīmes, senreliģija, izpratne, meklējumi.

Tieksme skaidri formulēt un sistematizēt pasaules uzbūvi, kārtību un pastāvēšanas jēdzienisko mērķi, atrast cilvēkam tajā jēgpilnu vietu bija reliģijas sākums jau tālā senatnē. Literatūrā Dieva savdabību nosaka rakstnieka 1) individuālā neatkārtojamība; 2) tieksme pēc kontinuitātes; 3) solidaritāte ar izvēlēto tēlu ideāliem. Savukārt identitātes problemātika tiek saprasta kā 1) personiskās esības (kas es esmu, kas es biju, kur biju, kur esmu?), piederības un nepārtrauktības mijiedarbe; 2) cilvēka individuālais skatījums uz dzīvi var atšķirties no grupas vai kopienas viedokļa; 3) cilvēks ir sabiedriska būtne, darbojas dažādās vidēs, kur katrai ir sava specifika, un tāad personīgās identitātes var būt vairākas, pat atšķirīgas, taču nav pretrunā ar personas ētiskajiem pamatiem; 4) identitāte ir ģeogrāfiski, sociāli, politiski, kulturāli nosacīta atkarībā no situācijas konteksta (Bula 2008: 188). Rakstnieka izvēlētā cilvēka un grupas/kopienas identitātes atspoguļojums, pati identitāte jāskata kā simboliska kategorija. Romānā Dieva individuālā izpratne tiek pausta arī kā etniskais stereotips, kur tiek izsmieti jebkuras Dieva idejas

paudēji, zemtekstā atstājot savējā Dieva vārda paudēju pozitīvo būtību.

Identitātes un personīgās garīgās kārtības meklējumi pasaulē un savā dzīvē raksturīgi A. Kivirehka romāna galvenajam varonim Lēmetam. Sešu gadu vecumā viņš tēvoča bērēs uzzina, ka tiek apbērēts vīrs, kurš personīgi ticies ar Ziemeļu Rupuci. Bērētāju cieņpilnā attieksme pret aizgājēju un stāsts par Ziemeļu Rupuci iespaido Lēmetu tik stipri, ka viņš nolemj atrast savas tautas Dievu, kurš tagadējos laikos ir tik cieši aizmidzis, ka vajag vismaz desmit tūkstoš vīriem sanākt kopā un vienlaikus izrunāt čūskuvārdus, lai Ziemeļu Rupucis atstos savā slepenajā midzenī un paceltos padebešos. Visos bijušajos laikos Kivirehka romāna cilvēks ir bijis atkarīgs no kādreiz redzamās, fiziski aptaustāmās, bet tagadējos senlaikos nemateriālās un augstākās esības – Dieva, gadu tūkstošiem ilgi paļāvies uz Viņa spēku un aizsardzību, atzinīgi novērtējis mieru, jo Viņš ir padzinis no meža tautas krastiem katru tuvojošo ienaidnieka kuģi, padarot tautu pārtikušu, bagātu, drosmīgu, to sargā arī pašu reliģija kā dabisks pirmatnējās eksistences veids, apliecinot filosofa Mirčas Eliades (Eliade 1995: 19) teikto:

“Nekad nav eksistējušas tautas bez reliģijas, un es esmu pārliecināts, ka tāda tauta nemaz nevar eksistēt. Ja tomēr eksistētu kāda gluži nereliģiska tauta, tā jau dažu paaudžu laikā ietu bojā aiz garlaicības, neirozes vai arī sevi iznīcinātu kolektīvā pašnāvībā.”

Meža tauta ir laimīgi dzīvojusi savā kultūras pasaulē, kur stingri ierādīta vieta reliģijai, Dieva pielūgsmei, kas iestiepjas nezināmā senatnē (Kursīte 1999: 30), taču reiz atzītā Dieva esamība, uzskatot Viņu par pasaules radītāju un valdnieku, sākusi izplēnēt, cilvēki kļuvuši pārgalvīgi un iedomājušies, ka var iztikt saviem spēkiem, jo bagātajai un pārtikušajai tautai vairs nav bijis vajadzīgs atbalsts no malas. Diemžēl laiki mainījās, aizvien vairāk un biežāk svešzemju bruņinieki, saklausījušies stāstus par tautas bagātību, piestāja krastā un palēnām pakļāva sev vietējo cilvēku prātus, mainīja viņu domāšanu. Vīrs, kura bērēs ieradies sešgadīgais Lēmets, ir dzīvojis jūras krastā un ticējis, ka varētu atsaukt Ziemeļu Rupuci, pamodināt guļošo Dievu, lai tautai atgrieztu senos zelta laikus, kad Dievs bija savas tautas cilvēka dzīves radītājs, virzītājs, veidotājs, morāles likumu uzturētājs, pasaules **harmonijas sākuma** pārvaldītājs, kad tauta absolūtā paļāvībā pielūdza un godāja savu Visaugstāko Būtni ar Dieva kultu: lūgšanām, ziedojumiem, rituāliem, ceremonijām, simboliem u. c. **Vienlaikus** Dievs līdztekus morāli labajam ir arī karotājs pret savas tautas ienaidniekiem.

Romāna tēlu tābrīža secinājums ir gan optimistisks, gan pesimistisks – Dievs nav aizmirsis savu tautu, Dievs ir aizmidzis, un, lai guļošo pamodinātu, **jāsanāk kopā tādu ļaužu pulkam**, kuri zina čūskuvārdus. Bēru ceremonijas organizētājs uzdod retorisku jautājumu: “Kur tie desmittūkstoš vīri ir? Mēs pat desmit nevaram sadabūt kopā!” (Kivirehks 2011: 9)

Lēmets stāsts par Dieva meklēšanu sākas sešu gadu vecumā “es” formā atbilstoši atmiņu un dēku romāna formai, atainojot gan personīgo vēsturi, gan tautas vēsturi, gan iekļaušanos kopīgajā Eiropas vēsturē, kad tā izvēlējās kristietismu (Valjataga 2007). Situācija asociatīvi ir pielīdzināma

mūsdienu Igaunijas izvēlei iestāties Eiropas Savienībā – nomainīt vienu vēsturisko realitāti pret citu. (Eipurs 2011) Romāna kontekstā galvenais konflikts ir senrelīģijas nomaiņa pret jaunu reliģiju, meža dzīves nomaiņa (medniecība, lopkopība) pret dzīvi ciematā (zemkopība), seno zināšanu noniecināšana un jauno apoloģizēšana. Vienlaikus tas ir ļoti personīgs stāsts par draudzību un mīlestību, kaimiņbūšanām un sadzīves ķīviņiem gan caur sūru un priecīgu ikdienu, gan smagiem pārdzīvojumiem, ne mirkli nezaudējot vērtējošo, ironisko attieksmi.

Pirmā konflikta sakne ir senrelīģijas un kristietības sadursme. Jautājums, vai Kivirehks senrelīģiju pilnā mērā ataino kā atpazīstamu vērtību, kuras pazīmes piedāvā grāmata “Necivilizēto tautu reliģija” (Bros 1907/ 2013: 86–87). Senrelīģijas kopēji (Ilgass, tēvocis Votele) ir uzturējuši reiz izveidotu kārtību, kur senajai meža tautai bija savas no paaudzes paaudzē pārmantotas tradīcijas, uzskati par pasaules kārtību, bijība pret svētvietām (svētbirzīm), sakrālo un profāno personu, ikdienas un svēto vietu nošķiršana, priesterība, kalpošana svētumam, ticība pārdabiskajam Ziemeļu Rupucim, obligāti ievērojamas uzvedības normas, ģimenes dzīves reliģiozitāte, dzīvnieku upurēšana, upura nešana Dievam.

Manivalda bērēs Lēmets līdzīgi kā ikviens jauns cilvēks vēro apbedīšanas ceremoniju un ironizē par ierasto ainu:

“Kā nu bez šā! Tas taču viņš, kuram pienācās aizdegt sārta un pavadīt nelaiķa dvēseli uz garu pasauli. To viņš darīja gari un apnicīgi: dziedāja, sita bungas, svilināja kaut kādas sēnes un salmu stiebrus. Tā kopš laiku laikiem dedzināja mirušos, tā bija jādara. Tāpēc jau arī teicu, ka Tambetam tās bēres bija pa spalvai. Viņam patika visvisādi rituāli. Galvenais, ka darīja pa sentēvu modei, tad Tambets bija mierā” (Kivirehks 2011: 8).

A. Kivirehka romānā meža tautas reliģiskajā dzīvē dominē pārliecība par cilvēka dvēseles nemirstību, ar godu un tradicionālo uguns ceremoniju, pavadot mirušo uz garu pasauli, kur no šīs zemes atrodama citāda – nemateriālās pasaules – esamība, tajā pēc redzamās nāves nonāks gan Manivalda dvēsele, gan visu to dvēseles, kuri ciena un atzīst senos svētumus, seno reliģiju, labvēlīgu un nelabvēlīgu garu eksistenci. (Kivirehks 2011:68) Situāciju sarežģī jaunā realitāte, svētajā ezerā Lēmets izpeldina nesvētu dzīvnieku, saņem pamatodus pārmetumus par zaimošanu, taču tas nemaina situāciju, ka senrelīģijas kopējs Ilgass būs pēdējais viedais, un pēc viņa nāves vairs neviens neatcerēsies, ka šeit, šajā ezerā, mīt gars, un, “kad ciema ļaudis ogodami ieklīdīs šai pusē, viņi ar mierīgu sirdi nopeldēsies, un viņu knēveļi iečurās tavā svētajā ūdenī” (Kivirehks 2011:68).

Lēmets zināšanas par Dieva eksistences faktiskumu dzīves laikā tiek nostiprinātas (*notitia acquisita*) (Rom.1:18; Ap.d.17:27–28), pieprasot, lai viņš būtu krietns un dzīvotu saskaņā ar savas reliģijas Dieva taisnīgumu (*iustitia civilis*, Rom.2:14; Ap.d.17:27), jo tikai tā viņš piepildīs Dieva laisto pasauli ar pareizu morālu/ētisku esību. Lēmetam līdzīgi kā pārējiem meža valsts iedzīvotājiem attiecīgajā kultūras vidē tiek iemācīta izpratne par labo un sliktu, mācīta dzīves gudrība, kas pamatota ar Dieva – Ziemeļu Rupuča – doto likumu, kārtību, pat morāles kodeksu.

Lēmetu gan māc skumjas, jo aplam saistošajam stāstam par Ziemeļu Rupuci beigas ir, **viņa vārdiem runājot, “draņķīgas”**. “Kāds labums no brīnumlietas, ko nekad neieraudzīt?” (Kivirehks 2011: 10)

Vēlme ieraudzīt reālo Dievu ir spēcīgāka par šaubām un noliegumu, neticību un sarkasmu. Lēmetu, pēdējo zēnu, kas dzimis meža ciemā/valstī, meklējumi saved kopā ar viedo čūsku Intu (jo viņš zina čūskuvārdus, valodu, kura jaunajai paaudzei vairs nerūp, bet šī valoda bija viņa tautas spēks pagātnē), kura izskaidro pasauli no īpaša redzesleņķa jeb savas kultūrvides pieredzes, viņš sadraudzējas un rāmi novēro vēl senākas civilizācijas pēdējos pārstāvjus – cilvēkveidīgos pērtiņus, kuriem arī ir bijusi sava kultūra, sava reliģija un Dievs. Atlikušo dzīvi pērtiņi iecerējuši aizvadīt kā senlaikos – savīt mitekli augstu kokos, tādējādi atjaunot iedomāto, prātā izloloto pagājības zelta laikmetu. Cilvēkveidīgo pērtiņu Dievam velītītie teksti ļauj secināt, ka *creaturarum exitus* – viss izriet no Dieva kā Radītāja un viss atgriežas Dievā kā pēdējā mērķī – *creaturarum reditus* – **tas** ir literārs pārspīlējums un vienlaikus skumja patiesība, ka viņu Dievs kā objekts/subjekts it visu, arī it kā progresīvo meža ļaužu, uzskatos un attieksmē nav bijis nedz interesants, nedz vērtīgs, nedz godājams (Kivirehks 2011: 101). Lēmeta meža tautas Dieva idejas izstrāde ir mākslinieciski skaidri risināta un nav zaudējusi aktuāli tieši 21. gadsimta sabiedriski politiskajā kontekstā, kad notiek katras tautas, nācijas un valsts individuālās esmes (identitātes) pastiprināti praktiskie, filosofiskie un reliģiskie meklējumi (Mārtuža 2011). Lēmeta un viņa vectēva meklējumu ceļš ir visskarbākais visā romānā. Kad priestera Ilgasa izmisums par senreliģijas zudumu noved pie cilvēka upurēšanas svētbirzē, Lēmets izglābj kaimiņmeiteni Hīi no liktenīgā upurnaža pieskāriena, nocērt svētbirzi, iznīcina savas tautas reliģijas svētnīcu un ir spiests doties bēgļu gaitās **uz jūras salām**. Te Lēmets ierauga pēdējo lielo zivi – Ahteneumionu, kurš secina, ka Lēmets un izglābtā meitene Hīe viņu redzēs pēdējo reizi, jo jūras milzis tikai simt gados reizi paceļas virs ūdens un arī šoreiz konstatē, ka nekas nav mainījies, tikai pēdējoreiz gan debesīs lidinājās Ziemeļu Rupucis (Kivirehks 2011: 204).

Uz salas Lēmets sastop sen zudušo, par mirušu uzskatīto vectēvu, kurš viens izdzīvojis un nule ir gatavs pēdējai cīņai ar jaunatnācējiem, viņu uzskatiem, dzīvesveidu, kultūru, svešo Dievu.

Lēmets, viņa māte un māsa ir vieni no pēdējiem, kas vēl nav pārcēlušies uz ciematu, viņa māsa Salme ir pēdējā, kas ļaujas lāča valdzinājumam, un abi dzīvo kopā lāča migā, Lēmeta un Hīes kāzas ir pēdējās mežā. Pēc Hīes nonāvēšanas (to izdara meitenes tēvs) Lēmets atgriežas ciemā, kur reiz bija iemīlējis ciema vecākā meitu Magdalēnu. Pēdējais pagāns kristiešu ciemā ir tīkams ieguvums vieniem, bet zaudējums otriem.

Dieva esamība Kivirehka romānā ir *a priori*, literārie varoņi gan mēģina pietuvoties mūsdienu reliģiju filosofijas un teoloģijas aktualizētajai tolerancesi, taču neizdodas tas, ko pauž Pauls Niters (Knitter 1987) un Džons Hiks (Hick 1987): 1) reliģiju vienlīdzība ir vienīgais veids, kā pasaulē veicināt mieru un taisnīgumu; 2) reliģiskā pieredze ir absolūti individuāla, neverificējama, tādējādi nevienai nav tiesību pretendēt uz absolūto patiesību un ekskluzivitāti; 3) Dieva dažādās izpratnes un līdz ar to reliģiskā pieredze veidojas cilvēku vēstures un kultūras kontekstā, tāpēc

katrai tautai un kultūrai ir sava koncepcija par Absolūto Realitāti utt.; 4) visu reliģiju pestījošais mērķis ir pārvarēt centrēšanos uz sevi un sastapties ar Realitāti. Līdz ar to neviena reliģija nedrīkst pretendēt uz savu pārākumu (Hick 1993).

Ar gadiem Lēmets attiecībā uz ticību un reliģiju kļūst aizvien skarbāks:

“Viens tic gariem un iet birzī, otrs tic Jēzum un iet baznīcā,” viņš nosacīja. “Tā ir tīrā modes lieta. Ne ar vienu Dievu nevar pasākt neko jēdzīgu, tie ir vairāk kā saktas vai pērles, jo izdomātas tikai plīkam skaistumam. Kaklā karināšanai vai tāpat, lai parotaļātos” (Kivirehks 2011:25).

Pašsaprotami, ka romānā cilvēku neiecietība un savstarpējā sāncensība, personīgās paštaisnības pasludināšana par vienīgo īsto noved pie sadursmes. Ciema vecākais izseko Lēmetu, atklāj Intas un viņas dzimtas midzeni un to nodedzina, savukārt Ilgass nežēlīgi atriebj Lēmeta aiziešanu no meža, nogalējot Magdalēnu un mazo dēlēnu. Sākas karš. Sentautas karavīri ir divi – Lēmets un viņa vectēvs. Tas ir viņu karš pret visām reliģijām, pret visiem dieviem, kas sevi pasludina par vienīgajiem pareizajiem.

Jaunās kultūras piekritēji grib **meža laudis** pažēlot, uzskatot tos par nabadziņiem, kam vēl joprojām jānīkuļo alās, kamēr citas tautas mīt cietokšņos un pilīs! Uz jautājumu “Kāpēc mūsu tautai jābūt tai visupēdējai? Arī mēs gribam baudīt tos pašus jaukumus, ko citas tautas!” Lēmets neatbild. Viņš ir atradis Ziemeļu Rupuci, Dievs ir atklājies viņam personīgi.

“Nu es viņu redzēju. Viņš patiešām bija te, šis izdaudzīnātais Ziemeļu Rupucis, par kuru tik daudz dzirdēju, un ko no mazām dienām tik ļoti ilgojos sastapt. Viņš bija vēl lielāks un diženāks, nekā es jebkad mācētu iztēloties – majestātisks un atbaidošs. Satraukts un laimīgs izmetu ap viņu apli. Beidzot biju šeit! Es neuzdrošinājos pat cerēt, ka reiz tomēr redzēšu Ziemeļu Rupuci; pat tēvocis Votele teica, ka tas ir pazudis uz mūžiem un itin nekad vairs necelsies. It nekad it nevienam cilvēkam vairs nebija lemts to skatīt, bet es viņu tomēr redzēju” (Kivirehks 2011:330).

Lēmets ticība Dievam, savam Ziemeļu Rupucim, sasauca ar vispārīgās atklāsmes principu, ka zināšanas par Viņu ir pieejamas gan caur ticību, gan domāšanu, gan morāli, gan konkrētu rīcību. Viņš kopj Ziemeļu Rupuci un neatklāj nevienam Viņa atrašanās vietu, jo ir sapratis, ka ikvienam ir tiesības uz savu individuālo pasaules uzskatu, savu izpratni par reliģiju un Dievu. Lēmets Dievs ir aizmidzis, jo Viņš dabiski un harmoniski ir tagadnē, pagātnē un nākotnē uzreiz, pārskatāmā Dievam piemītošā mūžīgā tagadnē.

Ne tikai reliģiju filosofijā un teoloģijā, bet arī literatūrā, kas mēģina restaurēt vai radīt citādu pagātnes mantojuma ainu, Dieva jēdziens joprojām ir aktuāls, joprojām cieši saistīts ar pasauli, ar cilvēka eksistenci un galīgumu tajā. Ne tikai vēstures lūzuma punkti, bet arī sabiedrības vērtību pakāpeniska pārmaiņa ietekmē skatījumu uz Dieva izpratni, tā prezentāciju pagātnē un tagadnē. Iespējams, ka Kivirehka radītajā senreliģijas modelī kā neapšaubāma patiesība apliecinātā Dieva

esamība manifestē pasaules veselumu pēc Dieva zuduma jeb Dieva nāves, ko pasludināja Nīče (Nīče 2005: 43). Nīčes vārdu daudzveidīgās interpretācijas atklāj nevis Dieva nāvi, bet sakarā ar neierobežotu ilgstošu pakļautību autoritātei – Sv. Rakstu tradīcijai, konfesionālajai dogmatikai – norāda, ka ticības pamatus nedrīkst dogmatizēt. Tas pats attiecināms uz senajām reliģijām – tiklīdz tās tiek dogmatizētas, tās sastingst. Romāna darbība liek secināt, ka Dieva esamības apliecinājumi katrai domājošai paaudzei ir nemitīgi jāaktivizē arvien no jauna, neizslēdzot nedz folkloras atstāto mantojumu, kur cilvēka zināšanas par Dievu sakņojas dabiskās, viegli formulētās patiesībās, nedz mūsdienu rakstnieku radītās alegorijas, veidojot laikmeta kontekstiem atbilstošas interpretācijas.

Izmantotā literatūra

- Bros, A. M. (1907) *La Religion des Peuples Non Civilisés*. London: Forgotten Books. Pieejams: http://www.forgottenbooks.com/readbook_text/La_Religion_des_Peuples_Non_Civilises_ (skatīts 02.10.2014.).
- Bula, D. (2011) *Mūsdienu folkloristika. Paradigmas maiņa*. Rīga: Zinātne.
- Eipurs, A. *No meža uz ciemu un atpakaļ*.
- Pieejams: <http://eipurs.wordpress.com/2012/07/11/>. (skatīts 06.05.2014.).
- Eliade, M. (1995) *Mīts par mūžīgo atgriešanos. Arhetipi un atkārtotāšanās*. Rīga: Minerva.
- Hick, J., Knitter, P. (1987) *The Myth of Christian Uniqueness: Toward a Pluralistic Theology of Religions*. Maryknoll, NY: Orbis.
- Hick, J. (1993) *The Metaphor of God Incarnate: Christology in a Pluralistic Age*. Louisville: Westminster/John Knox.
- Jungs, K. G. (1994) *Dvēseles pasaule*. Rīga: Spektrs.
- Kivirähk, A. (2011) *Vīrs, kas zināja čūskuvārdus*. Rīga: Lauku Avīze.
- Kursīte, J. (1999) *Mītiskais folklorā, literatūrā, mākslā*. Rīga: Zinātne.
- Mārtuža, E. (2011) Nobela prēmijas cienīgs romāns. *Latvijas Avīze*, 19. febr.
- Mūks, R. (1998) *Paradīzes mīts*. Rīga: Liesma.
- Nīče, F. (2005) *Antikrists*. Rīga: AGB.
- Valjataga, M. *Igauņu lielā romāna gaidās*
- Pieejams: http://www.eurozine.com/articles/article_2008-03-05-valjataga-lv.html (skatīts 06.05.2014.).

Summary

The novel “A Man who Knew the Snake Words” by an Estonian writer Andrus Kivirähk (Andrus Kivirähk, Mees, kes teadis ussisõnu, translated from Estonian by Zane Balode, Riga, “Lauku

Avīze”, 2007, 335., in Latvian - 2011) is a parabolic work, close to the genre of fantasy, and, at the same time, a work built in the tradition of a historic novel which rouses contemplation about the vital power of culture in a situation when at least a single its representative has survived.

The people created by the writer lives in the forest; it is an ancient and wonderful civilisation. They milk wolves, they are friends with bears, they know the language of animals, snake words (witchcraft), they have an innate poison tooth, like snakes, and therefore in wars against immigrants they always win a victory. Their women wash themselves up high in the trees, in a lunar bathroom, but their admirers – the tardy, kind-hearted bears observe stealthily the naked beauty, becoming sometimes outstanding lovers. Only, when one knows the language of animals, the snake words, it is possible to benumb the mind of an animal to make it sacrifice itself voluntarily. That is why the people are always well-fed and dressed in animal furs. Their sanctuary is an old old birch wood where each of its trees is saint and untouched. And so it has been for thousands of years that their sacral world, which, reduced to modern comprehensible concepts and called by us a religious world, full of sanctity, has been a warrant of harmony, a maintainer of everyday order, public laws and human conduct/morality.

The Northern Toad, who once created everything and protected the people created by him, is asleep. He will not wake up and will not save the ancient people, the land of his forefathers, will not return the ancient good life. Because – if there are no people, no nation, no wish, there is also no sense for the last remaining man to rouse immense, uncontrolled force. However, as Nietzsche acknowledged, the God of the church, the Christian religion, is dead. So is the God of the forest people’s religion. In reality the Northern Toad, call it God, is asleep. And he who is asleep, may also wake up.

Keywords: The Northern Toad, prove of god, ancient religion, comprehension, research.

